

UN FUTUR PER A LA DEMOCRÀCIA

UNA DEMOCRÀCIA PER A LA GOVERNABILITAT MUNDIAL

M. Dolors Oller i Sala

1. La urgència d'un canvi de rumb?
2. Globalització, poder polític i democràcia
 1. El repte d'afrontar el desgovern mundial
 2. L'Estat-nació desbordat
3. Democràcia radical i governabilitat mundial
4. Un compromís per a la democratització de la societat

M. DOLORS OLLER I SALA és professora de Dret Constitucional a l'Abat Oliba.

1. LA URGÈNCIA D'UN CANVI DE RUMB

Vivim una època de transformacions sense precedents. Els avenços tecnològics s'estan produint com mai a una velocitat de vertigen. Allò que ens valia fa tan sols uns pocs anys, ara ens sembla que no ens serveix. Però cal recordar que *la globalització s'interioritza d'una forma diferent segons les persones, els grups, les situacions*. Per alguns, aquest procés els és apassionant i viuen amb optimisme el present, tractant de situar-se en el nou ordre i de rendibilitzar totes les oportunitats que els ofereix; d'altres es troben descol·locats i, desconcertats davant d'un canvi tan ràpid, miren amb recel aquest present que tot ho capgira. Finalment, hi ha qui contempla amb por el present i el futur i cerca seguretats, tot volent retornar a un passat que ja no existeix, amb el perill constant que això comporta de derivar vers posicions fonamentalistes.

Un món nou...

Certament, el que coneixem com a *globalització comporta riscos i oportunitats, alhora*. D'una banda, vivim una situació excepcional, privilegiada. Mai com en els nostres dies no podem ser tan conscients de la interrelació amb pobles i cultures diferents, gràcies a tecnologies com Internet, capaces de connectar-nos, en segons, amb l'altra punta del planeta!

Però si contemplem globalment el nostre món, ens crida l'atenció *la falta de canvis realment importants per a la humanitat*: continuem vivint en un món ple de desigualtats flagrants i, malgrat l'increment de la producció i de la riquesa, aquesta es troba cada cop més concentrada en menys mans. El fet és que estem creant, en realitat, un món on *la cobdícia d'uns pocs deixa la majoria a la cuneta de la història*; unes societats que mentre viuen un avenç tecnològic i unes possibilitats com mai no s'havien vist, fabriquen i reproduïxen l'exclusió.

En aquest sentit, doncs, la tan victorejada globalització se'ns presenta més com un mite que com una realitat. Més que en un món global, estem en un món que continua fortament dividit entre aquells que poden gaudir de les oportunitats que aporta la globalització i aquells que en queden al marge. Un món en el qual es posen infinites traves al moviment lliure de

persones dels països del Sud vers els del Nord, com malauradament podem constatar amb el blindatge de fronteres que els països rics s'imposen.

...que és un món massa nou...

El nou ordre mundial que se'ns presenta prové de la unificació de mercats per a facilitar la circulació de diner i mercaderies. En definitiva, *pròpiament només s'han globalitzat les lògiques dels mercats financers*. I l'absolutisme d'aquest capital fa estralls. Podríem dir que *només els rics estem globalitzats*: la tecnologia ens protegeix i, alhora, ens distancia dels pobres, que mantenim sotmesos i treballant per a nosaltres perquè és necessari per al sistema que segueixi havent-hi pobres en determinats llocs del món, i cal procurar que no es moguin de lloc per tal que continuïn produint misèria barata per als rics.

La injustícia i la desigualtat són signes distintius del món actual. No estem anant cap un sistema més just, malgrat que el màrqueting del pensament únic així ens ho presenti: *la globalització és profundament selectiva. No hi ha hagut canvis substancials en l'estructura social. Els avantatges de la globalització no fan altra cosa que beneficiar els de sempre i el repartiment de la riquesa també*. El món s'està globalitzant al ritme i a la manera volguda pels grans poders econòmics. I en part està tornant un *capitalisme salvatge* que la història ja s'havia encarregat de jutjar amb duresa a la vista de les condicions a les quals va sotmetre el proletariat en els segles XVIII-XIX. *Es van desmantellant, així, els èxits històrics de l'Estat del Benestar* i augmentant, en conseqüència, les diferències entre rics i pobres. I si en el s. XX els estats van guanyar protagonisme en el terreny econòmic, avui, en canvi, la seva força és cada cop menor.

Des de diverses instàncies se'ns està recordant la necessitat de posar fi a aquest escàndol i de fer passes vers un *model sostenible*, humanitzant la globalització i convertint-la en una promesa i un projecte autènticament universals¹. És necessari fer front a les conseqüències d'haver convertit el món en un enorme mercat i per això *cal construir un món nou; un món on càpiguen tots els mons*.

...necessita una nova política...

Una gran part dels problemes que hem apuntat són de caràcter estructural i per a fer-hi front es necessiten també solucions estructurals. I qui pot proporcionar-les és, precisament, *la política*, amb totes les seves deficiències, però també amb totes les seves possibilitats.

S'imposa també un *control del procés de globalització per mitjans democràtics* per tal d'evitar el risc de fractures socials, nefastes per a la llibertat de tots. Per això, en uns moments en què la política ha perdut terreny davant el mercat, ens urgeix revitalitzar-la i tenir presents aspectes tan fonamentals com la *responsabilitat* i el *bé comú*, ajudant a recuperar la política com a vocació de servei i tornant a la democràcia el govern del poble, atès que als ulls d'una gran part de la població de les democràcies consolidades aquesta s'ha burocratitzat i buidat progressivament de contingut. I això, a la vegada, implica la *reconstrucció del subjecte polític*, malmès per uns processos i unes dinàmiques radicalment contràries a la implicació social i a l'assumpció de responsabilitats d'aquest ordre.

...que no sigui esclava de l'economia...

Perquè, malgrat la primacia de l'economia sobre la política, cal que ens quedi clar que *el procés globalitzador és un procés de naturalesa fonamentalment política*. Respon, en primer terme, a les decisions preses per homes i dones amb poder i capacitat de decisió, que han obert les portes a un creixement econòmic que no porta aparellat un millor repartiment de la riquesa perquè ha caigut a les mans de l'absolutisme del capital financer. I amb aquest procedir, *el poder polític ha quedat captiu de l'economia*.

En l'àmbit mundial està *emergint un nou ordre polític*. I això està provocant la *necessitat de refundar les bases en les quals se sustenta l'actual ordre polític mundial* en clau més universalista i menys exclouent.

I hem de recordar que *perquè la democràcia arrel i pugui aprofundir-se calen persones* que visquin els valors democràtics, que s'hagin socialitzat en ells, interioritzant-los. Perquè la democràcia no és solament anar a votar, ni uns procediments per a solucionar conflictes, sinó que primordialment és un *tarannà cívica*. I només pot néixer i consolidar-se des d'un *interior compromès amb la col·lectivitat i la felicitat dels altres*.

... i una ciutadania renovada

Ara bé, certament que tot això no és fàcil. L'*individualisme* que envaeix molt especialment el món occidental –però que amenaça amb generalitzar-se– té les seves arrels en un tipus de sistema econòmic, el capitalista, i en els valors que aquest impulsa. Aquests valors han fet que la *lògica del mercat* anés envaint-ho tot.

Així, aquesta lògica fa que la nostra mirada sigui “*cosificadora*”. La *competitivitat* ens fa veure els altres no com a col·laboradors i companys de camí, sinó més aviat com a competidors i, fins i tot, enemics. Hem bastit les nostres societats sobre la *cultura de la violència*, que vol solucionar els problemes amb la força i la imposició, i no sabem dialogar i respectar l'altre, en allò que pensa o que és diferent de nosaltres.

Ja fa més de mig segle, Mounier afirmà que “la revolució econòmica serà espiritual o no serà”. L'alliberament material (social, econòmic) que no es fonamenti en un alliberament espiritual és ingenu, impossible i acaba negant-se a si mateix, mentre que l'alliberament espiritual, si és veritable, si no vol quedar-se en pura evasió, es materialitza necessàriament en un alliberament social i econòmic². Per això es fa tan necessària una veritable “*revolució cultural*”, que pugui endegar nous estils de vida, i que ajudi a formar una opinió pública crítica i participativa.

I tot això no és una quimera, sinó que el mateix procés globalitzador ens posa en situació d'assolir aquestes fites. Caldrà, això no obstant, *que ens preguntem per quin tipus de societat volem apostar*, amb el convenciment que és possible un canvi de rumb que trenqui amb el “*pensament únic*” des del qual hi ha qui vol que tots vegem la realitat d'una manera monocromàtica.

Ens cal una revolució en els valors que ens faci més persones i ens ensenyi a aprendre a pensar en els altres i a fer-los justícia, especialment a aquells que no són ningú, perquè a ningú no fan falta. I que ens dugui a *sentir que el nostre destí està lligat al de la humanitat*,

recuperant, així, la genuïna identitat i vocació de la persona humana que es construeix com a tal amb relació als altres. Ens cal, en definitiva, *tornar a creure en l'ésser humà com a tal* i en la seva capacitat d'actuar d'una forma altruista, generosa, solidària.

Si ja fa uns quants anys publicàvem un Quadern en el qual analitzàvem els *dèficits* de les nostres democràcies³ i apuntàvem una sèrie de passes a fer per aprofundir-les, avui novament tractem el tema de la democràcia urgits pel procés de globalització en curs.

Si una cosa és certa és el fet que *no podem viure la democràcia tan sols "de portes endins"*; si el món no està estructurat i regit, en allò essencial, pel progrés i el desenvolupament dels pobles per unes pautes democràtiques, la democràcia local no pot reeixir. Així, el repte que se'ns presenta és *com viure la democràcia més enllà de les nostres fronteres*, condició aquesta de possibilitat per una vida democràtica en els àmbits més propers.

I això implica la contribució dels *nous agents presents en l'escenari internacional* i que tenen dinàmiques transnacionals (regions, grans metròpolis, empreses transnacionals, ONG transnacionals, etc.).

2. GLOBALITZACIÓ, PODER POLÍTIC I DEMOCRÀCIA

La globalització afecta tots els àmbits de la nostra vida i, per tant, també l'àmbit de la política, que ha anat perdent protagonisme i capacitat d'influència real davant l'embat de la lògica mercantilista. Fins i tot, podríem dir que hi va a remolc. *El poder polític i la capacitat de control i participació ciutadana que comporta l'organització democràtica d'aquest, està retrocedint perillosament davant un poder econòmic no organitzat sota aquests paràmetres i que s'ha fet transnacional.* En les darreres dècades hem assistit a l'emergència de nous poders que no estan sotmesos a controls democràtics. És el cas de les grans corporacions financeres, empresarials i també mediàtiques, que funcionen per sobre i al marge dels poders democràtics dels estats en un espai global on encara no s'han establert normes, lleis, sancions.

1. EL REPTE D'AFRONTAR EL DESGOVERN MUNDIAL

Una poliarquia incontrolable

La globalització està al darrere de l'expansió de la democràcia liberal arreu del món. Però, al mateix temps *el model de democràcia liberal representativa ha entrat en una profunda crisi, l'origen de la qual està en la crisi de l'Estat-nació* tradicional. La democràcia representativa, tot i haver estat una gran conquesta en la història de la humanitat, se'ns ha quedat petita. I això està relacionat amb el paper de l'Estat. Així, ens trobem que *el tradicional model d'Estat-nació sobirà està cedint posicions i perdent influència davant dels nous actors de la globalització.*

En la *societat xarxa* que està emergint, els estats formen part d'un sistema més complex en el qual conviuen amb organismes interestatals, empreses transnacionals, organitzacions voluntàries, moviments socials, grups mediàtics, globals, etc., la qual cosa, d'altra banda, està transformant les possibilitats de participació i, per tant, també les possibilitats d'exercici de la ciutadania democràtica.

El poder, doncs, s'ha diversificat. I transformada la democràcia en una mena de *poliarquia*, no sabem moltes vegades a qui podem exigir responsabilitats ni com exercir un control efectiu del mateix poder. A més, les estructures democràtiques tradicionals no resulten idònies per a controlar els poders, econòmics i mediàtics, que s'han fet transnacionals. Tot això planteja, certament, nous reptes a la democràcia.

La justificació ideològica neoliberal

L'hegemonia de polítiques neoliberals ha fet que en el terreny ideològic es doni com a única possibilitat realista en el món actual la que defensa aquesta política. I la fórmula de la globalització, tal com ha estat liderada, s'invoca per justificar l'estatu quo i reforçar, de fet, les grans empreses transnacionals⁴. Per això, s'ha pogut afirmar que el procés de globalització ha d'entendre's més que com a conseqüència necessària d'una revolució tecnològica, com una veritable maniobra per part del capital per donar resposta a la “*crisi de governabilitat*” de la dècada dels 70. Fou llavors precisament quan es va produir un divorci entre els interessos del capital i els interessos de l'Estat-nació i, en conseqüència, l'espai de la política es va anar dissociant de l'espai de l'economia, i el primer va quedar supeditat i, fins i tot, colonitzat per aquesta.

Cal tenir en compte que, encara que sens dubte el fenomen de la globalització ha estat possible mercès a les noves tecnologies, aquesta revolució tècnica per implantar-se ha necessitat una transformació profunda en les relacions de poder entre els grups socials i entre les empreses capitalistes i l'Estat. Per això *no s'ha de menysvalorar l'actuació política que ha propiciat que les empreses hagin aconseguit una mena d'extraterritorialitat, emancipant-se del poder polític i apareixent, en definitiva, com el lloc real de la sobirania avui*⁵.

Dit en altres paraules: si bé és cert que hi ha una estreta relació entre globalització i progressiu afebliment de les estructures i de les institucions estatals i que, per tant, l'Estat pot ser considerat com una víctima d'aquest procés, no s'ha de perdre de vista que ha estat precisament el poder polític el que ha obert el pas a les empreses i a les dinàmiques transnacionals.

El creixement i la conquesta de mercats estrangers està avui dia a les mans d'empreses gegants lligades al poder d'estats poderosos, bàsicament euroamericans. Així, són freqüents les intervencions estatals per afavorir interessos empresarials contra els seus rivals exteriors, mentre les pràctiques selectives del lliure mercat permeten a les multinacionals dels països poderosos anar-se afermant. Res més lluny, doncs, d'una veritable globalització!

Des d'aquesta perspectiva, *les noves tecnologies esdevenen una eina al servei de l'Imperi*, que lluny d'enderrocar les fronteres nacionals, augmenten l'abast imperial dels poders hegemònics i reforcen la divisió del món entre països imperials i dominats, creditors i deutors. I en aquest context, els EUA segueixen sent la potència econòmica, política i militar dominant al món, i utilitzen l'ús del poder militar en la imposició de la seva hegemonia global. Vista així, la globalització encara adquireix uns contorns més inquietants.

L'ascens de la Societat civil

S'ha anat produint també un *progressiu ascens del protagonisme de la Societat civil* així com la consegüent difuminació de la distinció clàssica entre institucions públiques i privades, entre Estat i Societat civil.

No hem d'oblidar que *l'Estat és una creació de la Societat i ha d'estar al seu servei*, i ha de respondre a la voluntat dels seus integrants. En aquest sentit, *una Societat civil*

vigorosa és el millor antídoto contra un poder polític que s'extralimita en les seves funcions i, per això, se'ns manifesta com un component necessari de la democràcia. La capacitat per a transformar la realitat rau en la Societat civil, veritable terreny de la política.

Propiciat, se'ns dubte, per les polítiques neoliberals en curs, aquest protagonisme de la Societat civil ha fet créixer, alhora, la consciència d'interdependència entre esferes i àmbits d'intervenció. En conseqüència, *resulta cada cop més difícil mantenir la idea de l'Estat com a garant –o, si més no, únic garant– de l'interès general*, atès que és evident que no pot per si sol respondre adequadament als nous reptes que té plantejats.

El “tercer sector”

El dit ascens de la Societat civil ha fet parlar a alguns *d'expropiació de poder estatal* per part d'aquesta, després d'haver viscut etapes en les quals era l'Estat el màxim “expropiador” del poder social⁶. En aquest sentit, mereix una menció especial l'anomenat *Tercer sector*, situat entre l'Estat i el mercat i indispensable perquè puguin continuar portant-se a terme tasques d'interès social. I dintre d'aquest *Tercer sector* adquireixen un destacat protagonisme les ONG, tant les d'abast nacional com internacional. Són quatre les seves més destacades aportacions⁷:

- a. *Irrompen com un nou i influent actor en l'escenari internacional*, i una lògica transnacional, incorporant una major complexitat i també imprevisibilitat pel que fa als resultats.
- b. *Aporten una forma diferent de cooperació*, oferint una concepció alternativa del desenvolupament, el *desenvolupament sostenible*, capaç de satisfer les necessitats del present sense comprometre la capacitat de les generacions futures per fer el mateix.
- c. *Introdueixen un nou concepte de la participació política, descentralitzat i participatiu, i esdevenen motors del procés social.*
- d. *Revitalitzen la dimensió èticocivil, obrint nous camins a la solidaritat*; una solidaritat sorgida del compromís cívic, complementària a la solidaritat administrativa.

Si l'avenç de la Societat civil és un fet clar en el si dels estats amb democràcies consolidades, *també es parla avui de l'emergència d'una Societat civil mundial, de caràcter transnacional*, els trets germinals de la qual s'han posat de manifest en les mobilitzacions antiglobalització (Seattle, Davos, Praga, Göteborg, Barcelona, Gènova, etc.). Està integrada per ONG de gran envergadura (des de Greenpeace o Amnistia Internacional fins a, per exemple, World wild Life-ADENA); així mateix, també formen part de l'esmentada Societat civil mundial les noves elits il·lustrades internacionals, formades per polítics, funcionaris civils, empresaris, executius, experts que es mouen en el marc d'organismes intergovernamentals i que tenen un pes considerable en la configuració de la visió, l'opinió i les decisions mundials.

A problemes globals, solucions globals

La consciència d'interdependència ha augmentat. Cada cop sorgeixen més problemes de *dimensió transnacional* que demanen també solucions transnacionals. Per exemple, el

canvi climàtic, emigracions que són conseqüència de la mala distribució de la riquesa mundial, el terrorisme i la delinqüència internacionals, problemes de mercat que sobrepassen la dimensió dels Estats-nació, etc. Per donar resposta a aquesta situació, han anat sorgint un gran nombre d'*organitzacions transnacionals* de diversa índole, i així han fet que apareguin noves *estructures transnacionals* en l'àmbit de l'economia, la producció, el treball, així com també en l'àmbit de diferents moviments, com ara de defensa dels Drets Humans, de lluita a favor del medi ambient, a favor del feminisme, pacifistes, etc. Totes aquestes noves organitzacions, tan heterogènies, no sols es configuren al marge dels estats, sinó que *es caracteritzen també per la seva voluntat de portar la seva activitat més enllà de l'àmbit territorial estatal, fent emergir un nou tipus de política*, que alguns anomenen "*subpolítica*" *transnacional i policèntrica* que trenca el monocentrisme polític del tradicional ordre estatal⁸.

Així, doncs, es produeix en el moment present una clara *crisi de territorialitat*: el món de la globalització no és solament un mosaic de territoris, sinó també de xarxes. Els fluxos que emanen de moltes d'elles transporten informacions o mercaderies i ignoren les fronteres; *la lògica de la xarxa –que es projecta en àrees– domina sobre la lògica del territori*.

2. L'ESTAT-NACIÓ DESBORDAT

La crisi de la sobirania estatal

Tot això ha ajudat a modificar substancialment un dels paradigmes teòrics fonamentals sobre el qual s'ha sustentat fins ara el poder i també la legitimitat dels estats: *la sobirania*. En realitat, *ens trobem davant d'una profunda crisi del model estatal*, tal com ha estat concebut fins ara.

El desenvolupament de *noves formes d'organització política* (transnacionals, macroregionals, microregionals, locals) ha provocat l'aparició d'un *món multilateralitzat* en el qual *el poder queda difuminat i descentralitzat en un conjunt de diversos nivells organitzatius, de centres de decisió diferents i transversals, que es troben enllaçats i que interaccionen* formant una bigarrada xarxa de corporacions i empreses multinacionals, organitzacions internacionals, organitzacions no governamentals, moviments socials, associacions professionals, etc. Aquestes xarxes, d'una banda, reforcen la capacitat d'actuació i solució de problemes mitjançant l'acció coordinada però, de l'altra, limiten el poder i la capacitat de decisió de les organitzacions i, també, dels mateixos Estats. Aquests es veuen cada cop més condicionats a l'hora de prendre decisions, de forma que avui l'existència i actuació d'aquest conjunt d'organitzacions supraestatals i infraestatals suposa una limitació notòria de les possibilitats d'actuació d'aquells.

En conseqüència, *la sobirania, un dels paradigmes de l'Estat modern* que convertia el poder estatal en un poder suprem, exclusiu, irresistible i substantiu, únic creador de normes i detentor del monopoli del poder de coacció física legítima dins del seu territori, a la vegada que únic interlocutor autoritzat amb vista a l'exterior, *està fent aigües i fa trontollar les arrels sobre les quals se sustentava la teoria clàssica de l'Estat*. D'altra banda, *la pèrdua*

d'eficàcia de l'Estat ha comportat també l'erosió de la seva legitimitat davant del ciutadà. L'Estat cada cop dóna menys respostes a les seves demandes de seguretat i desenvolupament.

I, encara que aquesta noció de sobirania exclusiva ha estat sempre més un mite que una realitat i ha servit més per a legitimar la supressió de tota competència política que pogués fer ombra a l'Estat (tant en assumptes interns com internacionals) que per a poder exercir un poder real (molts pocs estats han exercit, a la pràctica, una sobirania amb aquestes característiques), la veritat és que *avui estem assistint a un retrocés important del poder de l'Estat i el seu control jeràrquic obre altres instàncies*: les pretensions de control sobre el territori i de tenir la darrera paraula en assumptes polítics han perdut la seva eficàcia tant en la seva dimensió interna com en la seva projecció exterior.

D'altra banda, és bo també deixar constància que aquesta idea d'un poder estatal exclusiu i sense límits sempre ha estat difícil de compaginar amb el control aplicat al poder polític i es mostra avui extremament difícil de conviure amb l'exaltació de la llibertat i l'autonomia personals tan pròpies del moment present.

Estratègies de supervivència estatal

Davant d'aquesta situació, els estats de diverses zones del planeta han intentat –i intenten– una *dobla estratègia* (que, paradoxalment, no fa sinó accelerar el declivi de l'Estat-nació sobirà tradicional):

a. *Integrar-se en unitats més àmplies, supraestats*, que acumulen competències econòmiques, socials o militars cedides pels estats integrants.

Aquestes *unitats regionals integrades* intenten exercir un nou tipus de governabilitat mundial en certs àmbits (seguretat, tecnologia, economia...) i compten amb el suport de les tradicionals organitzacions internacionals.

b. *Procedint a reconvertir –o a impulsar si ja estava així estructurat– l'Estat, mitjançant la federalització o altres formes de descentralització política*: amb l'autogovern de les parts integrants de l'Estat (estats federats, regions, autonomies, etc.) es pretén apropar el poder al ciutadà, *introduint la democràcia en l'àmbit de l'estructuració territorial de l'Estat* i revaloritzant, així, les unitats polítiques subestats. D'aquesta forma, la sobirania queda també afectada a l'interior d'aquests estats, ja que la *descentralització política* fa que vagi esdevenint, a la pràctica, una *sobirania "compartida"*, tot i que teòricament la Constitució segueixi, com en el nostre cas, proclamant moltes vegades una sobirania única, a l'estil tradicional. D'aquesta manera, l'Estat sobirà revela també aquí la seva insuficiència quan cedeix capacitat de govern a ciutadans, grups socials i col·lectius territorials que no se senten suficientment reconeguts ni atesos en una estructura de poder massa jeràrquica, molt distant i poc controlable com és l'Estat.

A més, hem d'esmentar també la *presència de solidaritats identitàries que posen sovint en qüestió la identitat nacional "oficial" dels estats*. Així, en l'àmbit intern d'aquests estem assistint arreu al despertar de la consciència col·lectiva que es manifesta en la seva forma més visible en el *ressorgir del nacionalisme*, en gran part com a reacció de defensa contra l'amenaça homogeneïtzadora resultant de la globalització cultural i mediàtica, i com l'altra

cara de la moneda. Aquest revifament entronca amb l'existència de *comunitats amb consciència política pròpia* que no estan prou reconegudes pels estats nacionals.

I si tenim en compte que –també en l'àmbit intern– l'activitat reguladora dels estats es veu sotmesa a restriccions cada cop més importants i freqüents (o bé per la complexitat de la pròpia maquinària estatal o bé per la progressiva tendència a estructurar el sistema de representació d'interessos a través d'organitzacions especialitzades o corporacions estructurades al voltant de criteris sectorials, fet que provoca que l'Estat es vegi obligat a assumir complexes pautes de negociació) ens és fàcil constatar que tot això implica un retrocés important del seu poder i control jeràrquic.

En definitiva, a la vegada que avui podem percebre la clara tendència a la integració dels estats en estructures supraestatals, observem també l'aparició de processos en sentit invers, en els quals es produeix una dispersió de competències i poders entre diferents grups o institucions. El declivi del vell ordre polític basat en la divisió del món en estats nacionals posa sobre la taula la *necessitat d'establir un nou ordre mundial*.

Àmbits d'actuació transnacional

Són nombrosos els àmbits en els quals l'Estat cedeix posicions a favor dels nous actors de la globalització. Són tots ells àmbits que exigeixen l'adopció de mesures que superin l'àmbit territorial estricte dels diversos estats, i que demanen algun tipus d'acció concertada en l'àmbit transnacional. Així:

a) En l'àmbit econòmic la creixent internacionalització de l'economia ha fet que les regions depenguin cada cop més del context internacional i no del context estatal en el qual es troben territorialment, geogràficament i políticament inserides. D'altra banda, els conceptes i criteris utilitzats en la definició de les polítiques econòmiques nacionals han perdut el seu sentit tradicional davant de l'activitat d'institucions com el BM, l'FMI, l'OMC, etc. En aquest context, i encara que això no vulgui dir que la idea de l'economia nacional resulti ja superada, ja que *els estats mantenen encara una certa autonomia per imposar una política econòmica amb estil propi*, és evident que aquesta situació està provocant una *clara disminució d'aquesta autonomia*. L'Estat no pot lliurement determinar en aquest camp el seu futur, sinó que es troba influït per la dinàmica imposada per l'economia mundial.

La *incapacitat dels estats per exercir un control adequat i efectiu de l'activitat dels oligopolis* és també un fet. I cal tenir en compte que en la mesura en què l'àmbit de la economia no coincideix amb els dominis de l'autoritat política, el poder polític per a controlar l'economia esdevé limitat⁹. D'altra banda, avui és fàcil constatar com *els grans grups econòmics tenen una capacitat d'intervenció financera superior a la dels mateixos estats*.

b) *El poder estatal es mostra també incapaç de controlar els mitjans d'informació i comunicació dels quals depèn l'opinió pública*. En un món multipolar, policèntric, les fronteres perden el seu significat quan actors no estatals poden comunicar-se a través de l'espai. I cal recordar que el control dels mitjans i, a través d'ells, de l'opinió pública ha estat al llarg de la història un dels instruments que han servit per a sostenir el poder estatal.

c) *Una altra parcel·la sobre la qual l'Estat està perdent la seva capacitat d'actuació és el del control de la criminalitat organitzada*: els estats estan sent cada cop més incapaços

per a lluitar contra les grans màfies del contraban, les drogues, la prostitució, els delictes informàtics, el tràfic d'armes, etc., forces obscures, connectades amb els “forats negres” de la globalització, que actuen com a veritables poders fàctics i circulen a través de la xarxa. *El mateix podem dir respecte a aspectes relatius a la tecnologia militar i a la seguretat mundial, així com als relacionats amb la solució dels problemes relatius a l'ecologia i al medi ambient*: els estats tenen dificultats per afrontar realitats desterritorialitzades que sobrepassen els seus límits.

d) I des del punt de vista jurídic internacional, està guanyant força el concepte d'*ingerència humanitària* d'estats o grups d'estats dins l'àmbit territorial d'altres per a preservar els Drets Humans. Així mateix, cal esmentar també la *creació d'un Tribunal o Cort Penal Internacional*¹ per jutjar crims contra la humanitat, que obre la porta a l'extraterritorialitat de certa classe de delictes i que ningú no faci servir la sobirania de l'Estat per a sostreure's de la justícia quan del que es tracta és d'una vulneració greu dels Drets Humans.

En definitiva, *la sobirania en sentit clàssic ha deixat d'existir*. Ara es tracta, de fet, d'una sobirania limitada, compartida o parcial, cosa que és contradictòria amb la seva pròpia definició. La noció d'Estat-nació sobirà, desenvolupada els segles XVII i XVIII, va constituir un autèntic progrés en comparació amb la noció de feudalitat de l'Edat Mitjana, però avui es converteix en un veritable fre per a qüestions vitals per a la supervivència del món d'avui. En aquest sentit, *l'Estat-nació tradicional*, tal com ja fa uns quants anys va dir Daniel Bell, s'ha fet “*massa petit per als problemes grans i massa gran per als problemes petits*”¹¹.

Crisi de la ciutadania tradicional

Tot això afecta la manera com la identitat nacional és construïda per l'Estat. Així, ens trobem que *la ciutadania tradicional, que defineix un conjunt de drets i deures recíprocs al si de la societat estatal-nacional és posada en qüestió pel procés globalitzador* i es troba “devaluada”.

Segons el que ja hem apuntat, els Estats-nació, sobretot els europeus, han quedat afeblits tant per la construcció de la Unió Europea (UE) en l'ordre supranacional, com pel retorn de les identitats infraestats. D'altra banda, cal tenir present que *les reivindicacions d'autonomia política o d'independència, fonamentades sovint en la sobirania popular i la democràcia, subverteixen cada cop més la idea d'una identitat nacional homogènia que generalment ignora la diversitat intraestatal*, com la història a bastament ens demostra. A més, *la globalització ha afegit visibilitat a l'acció política, en general, i al tracte atorgat a les minories nacionals, en particular*.

A tot això s'ha d'afegir el fet que *avui són cada cop més les poblacions d'origen estranger que desitgen ser “ciutadans d'una altra manera”*, és a dir, *poder continuar sent fidels a una cultura o a una nacionalitat d'origen, tot participant en la societat en què s'han establert*. Això pot originar el rebuig dels immigrants per part de grups importants de la societat receptora, amb el consegüent reforçament de la identitat generada per l'Estat i també amb el perill sempre present de *brots de racisme i xenofòbia* contra els estrangers.

Així, doncs, tant la construcció de l'Europa política –en el cas europeu– com el fet de

l'existència de Nacions sense Estat a l'interior d'aquests, que reivindiquen els seus drets, així com també l'estructuració de *descentralitzacions territorials* de caràcter polític i la presència d'estrangers estabilitzats i permanents, ajuden a dissociar el lligam històric existent entre la nacionalitat (entesa com a comunitat de cultura) i la ciutadania (entesa com una pràctica exclusivament política). *L'emergència d'una identitat europea*, encara feble i desdibuixada, fa que la *multiplicitat de ciutadanes del ciutadà europeu* sigui ja un fet, amb el consegüent perill que es pugui arribar a afeblir la lleialtat dels ciutadans envers els seus respectius Estats.

L'afebliment de la política i el retrocés de l'Estat de Dret

Tots aquests canvis estan incidint i modificant les estructures i els processos polítics, transformant les possibilitats de participació i exigint la posada en pràctica de valors i principis nous, més comunitaris i solidaris. S'obren, doncs, *nous escenaris d'intervenció* i, per tant, esperances també noves per a la consecució d'un món més humà. Però, alhora, i a causa del caire que ha pres la globalització sota el lideratge de plantejaments neoliberals, estem assistint a la *renúncia de molts dels valors que defineixen precisament un sistema com a democràtic*; i això, fins i tot, en estats democràtics consolidats.

Sembla que estiguem davant d'una *veritable capitulació* que té com a conseqüència l'emergència i la *visibilitat de l'aparell estatal de la violència* que es posa en marxa per a mirar de contenir les protestes que una globalització excloent fa emergir. Es mostra, així, el veritable rostre d'un poder que oblidava massa sovint el bé comú i les necessitats reals dels seus ciutadans per supeditar-se al poder econòmic i a allò que pot afavorir els seus interessos, utilitzant per aquest fi el monopoli de la força repressiva. D'aquesta manera, supeditada la violència legítima a les lleis del mercat, *l'Estat es converteix en un mer aparell de seguretat a favor de les megaempreses*. Per això, pràcticament arreu, l'Estat és menys promotor i, per tant, *menys capaç d'organitzar el vincle social*; queda reduït a la condició de policia de fronteres per a limitar el pas dels "indesitjables" i, de cara a l'interior del seu propi territori, tracta de garantir una certa perpetuació a qui deté el poder polític.

Així, avui ens trobem que *les forces del mercat es mostren capaces de condicionar d'una manera determinant decisions no sols de governs individualment considerats, sinó també d'organitzacions polítiques internacionals*. El resultat és que la geografia de l'exclusió social s'està estenent a sectors i espais cada cop més amplis del món desenvolupat com a conseqüència dels durs ajustaments econòmics, la precarietat laboral, l'augment de les desigualtats i la tendència clara a la dualització social, i de buidar de contingut els drets de la ciutadania, mentre que grans masses d'habitants dels països del Sud resten sumides en condicions de vida que atempten els elementals Drets Humans.

La "mega política" globalitza les polítiques nacionals, és a dir, les subjecta a una direcció que té interessos mundials, la lògica de la qual és la del mercat, la del guany econòmic. Amb aquest criteri economicista –que esdevé criminal atesa la desigualtat i injustícia que produeix– es decideix sobre guerres, crèdits, compravenda de mercaderies, reconeixements diplomàtics, blocs comercials, suports polítics, lleis d'immigració, cops d'Estat, eleccions, inversions, etc. El poder mundial dels centres financers és tan gran que, fins i tot, pot prescindir de la preocupació pel signe polític de qui deté el poder en un Estat en un moment determinat, sempre que aquest no faci perillar l'*statu quo*. Això, és clar, porta

a un escepticisme cada cop més manifest per part dels ciutadans.

D'altra banda, en especial després de l'11-S, estem assistint a un perillós i preocupant desplaçament autoritari arreu del món i, molt concretament, als països de tradició democràtica. S'està utilitzant, sistemàticament, l'amenaça d'un terrorisme global per violar i retallar els Drets fonamentals i les Llibertats més bàsiques, i s'incrementa la repressió en matèria de dissidència política. I la posada en marxa de lleis antiterroristes per part de molts governs està vulnerant clarament els principis de l'Estat de Dret. D'aquesta manera, la salut democràtica de les nostres societats s'està veient amenaçada per les instàncies que precisament haurien de protegir-la i fomentar-la.

En conseqüència, *la Raó d'Estat prima sobre els Drets Humans i el concepte de seguretat sobre el de llibertat*. Així, estem derivant en *estats policials* en voler solucionar els conflictes imposant un ordre autoritari que parteix de la falsa dicotomia entre seguretat i uns Drets Humans vistos com un obstacle per assolir aquella.

El més trist és que això troba la seva justificació en els dissenys de la mateixa ciutadania, atès que la lluita contra la inseguretat s'ha convertit en una arma electoral, cosa que ens hauria de moure a una profunda reflexió sobre com es pot pervertir l'ideal democràtic. És bo recordar, en aquest context, que *només sota l'Estat de Dret pot sobreviure la democràcia* i que tal com va dir en el seu dia Benjamí Franklin “els ciutadans que renuncien a les seves llibertats per aconseguir la seguretat nacional, acabaran sense tenir ni seguretat ni llibertat”.

* * *

Una política gerencial, desproveïda de connotacions morals

La política apareix avui com una activitat secundària, supeditada a les exigències dels interessos del poder econòmic, veritable poder dels nostres dies. Això és percebut per la ciutadania com inevitable, ja que el “*pensament únic*” no es cansa de recordar-nos que l'activitat política és poc adequada per a la solució dels problemes del món contemporani. En conseqüència, avui “el mercat és el que governa i el govern el que administra allò que dicta el mercat”¹.

L'afebliment de la política està facilitant que les grans corporacions transnacionals estiguin portant a terme, a la pràctica i sota l'aparença de màxima racionalitat i apoliticisme, una autèntica “presa del poder” i un control al marge de la política, que resta sovint presonera d'interessos privats. De fet, del que es tracta és de l'emergència d'una veritable ideologia, la del *pensament únic*, així com de la imposició de la *utopia del mercat*, cosa que està portant a les corporacions transnacionals a ocupar, d'una forma gairebé imperceptible –atès que no es canvien ni lleis ni Constitucions–, els centres neuràlgics de la societat. I tot això, d'esquena als poders democràtics (Govern, Parlament, Poder judicial, Opinió pública). Així, els ciutadans es veuen abocats a xarxes i poders anònims a qui no poden demanar responsabilitats, car la globalització el que ha fet és difuminar i amagar el poder, encara que aquest continua més fort i real que mai.

Els òrgans estatals de poder, que abans eren perfectament visibles, accessibles i capaços de negociar i de ser controlats, han perdut, així, en bona mesura, el seu poder del capital internacional, de rostre anònim.

Cal dir, però, que el neoliberalisme està provocant un *rebuig cada cop més ampli* per

part dels sectors més dinàmics i responsables de la societat. Així, han anat apareixent noves formes de contestació política, sorgides des de baix, des de la mateixa societat. Alguns les han definit com a “subpolítica” que intenta respondre a la “parapolítica” del poder econòmic transnacional¹³ i mercès a les noves tecnologies tenen cada cop més oportunitats de tenir veu i de participar en l’organització de la societat.

Mentre sorgeixen aquestes noves formes d’actuació política, la política tradicional, de partit, perd adeptes, posant en crisi els mecanismes essencials de participació política en les democràcies representatives. *S’ha perdut la sintonia amb els polítics*, que són vistos cada cop més absents de la realitat quotidiana de la gent i semblen incapaços de perseverar en allò que és essencial, el benestar real de la comunitat; d’una comunitat integrada, sense exclusions. D’altra part, la *burocratització dels partits* ha fet que un abisme separi els seus aparells de la gent del carrer, la qual cosa posa sobre la taula la necessitat de la seva democratització interna, així com la seva capacitat de relació amb els moviments socials i altres formes del que hem anomenat “subpolítica”.

Per tot això, s’ha pogut dir que existeix en el moment actual i davant de tota aquesta complexitat un *risc real de capitulació de l’Estat de Dret*¹⁴, risc que no sols es manifesta en l’àmbit intern de cada Estat sinó també a escala global, on els procediments democràtics xoquen amb la complexitat de sistemes funcionals no transparents i difícilment controlables i influenciables. D’altra banda, la proliferació d’instàncies transnacionals en comptes de generar una major homogeneïtzació i ajudar a endegar un procés d’integració en el marc global, el que està provocant és una intensificació de la conflictivitat interna, aguditzant *l’heterogeneïtat i la fragmentació* i ajudant a la desintegració del model estatal.

D’aquesta manera, *l’Estat Democràtic de Dret es veu progressivament reemplaçat per un “Estat de Dret privat”*¹⁵ reduït a un codi de regles que es legitimen pel seu bon funcionament, però que estan desproveïdes de qualsevol connotació moral. S’imposa, així, la *racionalitat instrumental* i la *política esdevé gerencial*: el polític –i el partit– no es valora per la seva capacitat de generar ideals o d’actuar en conseqüència, sinó per la seva efectivitat i rapidesa a resoldre problemes –o a aparentar resoldre’ls d’una forma convincent–, esdevenint un gerent de la cosa pública i no un servidor.

I atesa la importància dels mitjans de comunicació, a darrere dels quals hi ha també importants grups econòmics, podríem dir que les nostres democràcies s’han transformat en *democràcies mediàtiques que gairebé redueixen la democràcia a mer disseny*.

Les democràcies actuals estan mancades, doncs, d’una estructura moral. Els valors que s’han imposat són els valors del mercat, mentre que el model de conducta és el de les estratègies empresarials que es mouen pel benefici, deixant de banda altres valors, totalment indispensables per a la convivència, com són els de la gratuïtat o la generositat. Així, l’única política possible sembla que és la de la lògica que el sistema econòmic proporciona. I aquesta colonització de la vida política per l’economia ha fet que *l’estatut del consumidor (i la seva lògica) s’hagi anat afirmant sobre el del ciutadà, i això ha suposat la mercantilització de la vida política, que esdevé impossible en quedar eclipsada la dimensió ciutadana*. I potser cal recordar, en aquest sentit, que *el mercat, tot i ésser el paradigma de la llibertat, produeix desigualtat i no ajuda a configurar l’exercici responsable de la llibertat*, en proporcionar models de discussió privats en lloc de públics i, per tant, en impedir-nos parlar com a ciutadans sobre les conseqüències de les nostres eleccions de consum.

El concepte de “*bé comú*” ha passat a la història: *avui prevalen els interessos parcials*,

particulars, i en això hi té molt a veure la progressiva tendència a estructurar el sistema de representació d'interessos a través d'organitzacions especialitzades o competències estructurades al voltant de criteris sectorials o transnacionals. Això, juntament amb la mateixa complexitat intrínseca de la maquinària estatal, ha ajudat a afeblir la capacitat de resposta dels estats davant la ciutadania.

* * *

En resum, debilitats en la seva eficàcia, víctimes dels canvis transversals de la globalització i de la interdependència, els estats sofreixen un retrocés important del seu poder i de la seva capacitat de control jeràrquic. I, per la seva incapacitat per a mantenir una certa autonomia respecte de les forces sorgides o, en el seu cas, protagonistes de la globalització, cada cop tenen més problemes per a sostenir la seva legitimitat davant una ciutadania àvida de seguretat i desenvolupament que, d'altra banda, tampoc no se sent suficientment reconeguda i atesa en una estructura de poder massa jeràrquica, distant i poc controlable com la que proporciona l'Estat.

3. DEMOCRÀCIA RADICAL I GOVERNABILITAT MUNDIAL: UNA PERSPECTIVA DE FUTUR

En realitat, *el que està en joc és la mateixa democràcia*: la globalització trenca el seu hàbitat natural –un territori circumscrit per unes fronteres en el qual viuen uns ciutadans determinats– a la vegada que la generació d'exclusió social que provoca va contra l'arrel mateixa de tot ordre democràtic, ja que nega la mateixa ciutadania. No hem de perdre de vista que *el procés de globalització en curs no solament té caràcter econòmic, sinó molt fonamentalment caràcter polític*, encara que formalment no es presenti així. Darrere un vel economicista s'hi amaga una orientació política molt concreta que, disfressada d'apoliticisme, expulsa els ciutadans vers un món de xarxes anònimes que escapen a tot control i a tota lògica democràtica. Aquest món de les xarxes està dominat per les grans empreses transnacionals, administradores d'una economia global que tendeix a l'oligopoli en la majoria de sectors. Aquestes empreses estan, a més, obertament aliades al poder estatal en la seva tasca de socialització del risc i el cost, així com en la repressió d'allò que no sigui “políticament correcte”¹.

Preservar la democràcia...

La pervivència de la democràcia requereix, per tant, el *control de les grans corporacions i organitzacions transnacionals per part de la política democràtica*, per evitar la creixent apropiació privada de les competències estatals. Així mateix, se'ns mostra cada cop amb més urgència la *necessitat de subordinar la tecnologia a la democràcia per tal d'evitar-ne un ús selectiu i parcial*. També podem constatar la *urgència de tenir una força articuladora del que és internacional* (relació entre estats) *i del que és transnacional*. Tot això ens fa veure, doncs, que *el que és realment important en la configuració d'un nou ordre mundial no és tant l'Estat com la democràcia*.

Un món tan interdependent com el d'avui reclama un ordre democràtic mundial, condició necessària per al desenvolupament democràtic de les societats locals i de les seves estructures de govern. Per això, és indispensable plantejar-se com fer-ho perquè la democràcia transcendeixi les fronteres dels Estats. Només un ordre democràtic mundial, per naturalesa inclusiu, pot afrontar el procés de globalització introduint mesures encaminades a fer que puguin arribar els seus beneficis i oportunitats a tots els pobles. Perquè la globalització, tal com s'està desenvolupant, genera exclusions de tants tipus que

en comptes de fer-nos avançar en equitat i justícia situen el planeta sobre un veritable polvorí: on hi ha exclosos, hi ha també el brou de cultiu de violència. “Violència segona”, car la primera i fonamental, generadora d’aquesta, és la violència estructural, la més gran violència que tenim en el món present.

És del tot inútil tractar de resistir-se al procés globalitzador des de l'Estat-nació, ja que al poder del capital transnacional només se li pot oposar el poder d'un sistema de governació també transnacional, mundial: l'essencial és no deixar el camp lliure a estructures no democràtiques que, imposant la seva llei, són les causants de les grans fractures socials del nostre temps. En aquest sentit, ens urgeix dissenyar una nova arquitectura de les institucions globals, de caire democràtic, i ser capaços de concebre un sistema de repartiment equitatiu del poder mundial que doni la paraula als necessitats o als seus representants, protegeixi la llibertat de tots, tingui en compte el medi ambient i la sostenibilitat, i equilibri les relacions de poder.

... globalitzant la democràcia

El nostre món necessita, en definitiva, *un poder democràtic que sigui transnacional, i que s'expressi a través de la governabilitat*. Aquest és un nou concepte, utilitzat en l'era global i que és més ampli que el concepte clàssic de govern. Suposa una *capacitat PER A prendre decisions, respondre als conflictes i gestionar-los*. I que això es faci amb *legitimitat i eficàcia*, principis interrelacionats. Una legitimitat derivada de la creença en la validesa del sistema polític, producte de la raó i del judici dels ciutadans; i una eficàcia que tingui com a objectiu la justícia i que aquesta sigui també la seva conseqüència. Sols així podrem parlar d'una *governabilitat veritablement humana*.

Però cal tenir present que *en el món global ja no és possible plantejar el desenvolupament democràtic únicament i exclusivament a través dels estats*. La democràcia ha d'estendre's al conjunt d'ens i d'organitzacions transnacionals, internacionals, supraestatals, subestatals, locals presents en els diferents escenaris d'actuació. Per tant, aquest sistema democràtic transnacional només pot sustentar-se d'una manera efectiva mitjançant un entramat institucional, unes regles del joc, decidides entre tots i aplicables sense excepció també a tots, atorgant prioritat als col·lectius i pobles més vulnerables i susceptibles d'abusos a fi que els Drets Humans puguin ser una realitat arreu.

De fet, *és necessària una estructura capaç de cobrir l'activitat dels estats i també la d'altres organismes intergovernamentals* (per exemple, les NU), *les ONG i els moviments socials transnacionals, les empreses d'aquest tipus, etc., i en la qual puguin incorporar-se tots aquests actors socials, i influir-se mútuament*. I com és fàcil deduir, un sistema tan complex que hauria de possibilitar l'assumpció de responsabilitats compartides, no pot funcionar amb garanties si no s'arrela precisament en la democràcia⁷.

En un món tan plural com el que tenim, ens fa falta una democràcia “polimòrfica”, que pugui adoptar moltes vies i formes i que faci convergir llibertat i igualtat; democràcia directa i democràcia representativa; democràcia política, democràcia cultural i democràcia econòmica; democràcia presencial i, a la vegada, democràcia virtual, fent possible la satisfacció del màxim de llibertat i igualtat amb el mínim de coerció¹. Un *model de democràcia global com el presentat, radical en el sentit d'anar a l'arrel de l'ésser humà i*

a la seva realització en plenitud en la participació¹⁹, i estructurada de baix a dalt, donaria lloc a un nou ordre polític que ajudaria a superar els efectes desintegradors de la globalització i podria desvetllar una ciutadania passiva, consumidora en comptes de constructora de democràcia, implicant-la en la construcció de la realitat.

Anar més enllà del paradigma liberal

La globalització està al darrere de l'expansió de la democràcia liberal arreu del món. Però, al mateix temps, ha posat de manifest els límits d'un model –el de la democràcia liberal representativa– que es mostra avui clarament insuficient i que ha entrat en una profunda crisi. *I encara que la democràcia moderna hagi estat pensada per servir i també per servir-se de la sobirania estatal, la globalització, tal com hem vist, fa que el principi de sobirania nacional sigui cada cop menys útil.* Avui, fins i tot podríem dir que aquest principi, més que un aliat, és un obstacle per a la democràcia (pensem en l'anomenada “ingerència humanitària” que s'està obrint pas i que qüestiona la sobirania estatal, o en l'extraterritorialitat de delictes com el genocidi que no poden emparar-se en cap “Raó d'Estat”). S'imposa, doncs, *pensar en fórmules noves i creatives*, d'acord amb les noves circumstàncies.

Ha arribat l'hora de *repensar la democràcia si volem salvar-la*: no pot sustentar-se, avui, en els mateixos paràmetres i premisses de fa segles. I en un moment en què els conceptes tradicionals de la Ciència Política, garants de la democràcia representativa, es van buidant sistemàticament de contingut, és indispensable *configurar un nou concepte* de democràcia que ajudi a salvaguardar la legalitat en l'àmbit internacional. Però no una legalitat qualsevol, presonera dels interessos de les grans potències i de les companyies multinacionals, sinó una *legalitat basada en una pau que impliqui una justícia en les relacions entre els pobles i els seus governs*. I aquesta justícia ha d'ésser, en primer lloc, una *justícia que redistribueixi la riquesa entre el Nord i el Sud*.

Però no ens podem quedar aquí: la lluita per la igualtat cal concebre-la d'una manera més àmplia, que tingui en compte la multiplicitat de relacions socials en què es dona la desigualtat i, per tant, les *formes de subordinació que no tenen exclusivament una naturalesa econòmica* i aquí entrarien les relacions entre cultures, les discriminacions culturals i com combatre-les. Aquest és un aspecte de la justícia que se'ns mostra cada cop més necessari atesa la pluriculturalitat creixent de les nostres societats.

Cal ser, doncs, agosarat i, *tot mantenint aspectes del paradigma liberal, anar més enllà d'aquest paradigma*, per la senzilla raó que *l'enfocament que fa la teoria liberal impedeix comprendre la situació actual en tota la seva fondària*. Així, per exemple, les transformacions produïdes com a resultat del procés de globalització requereixen cada vegada més una comprensió adequada de la manera com es construeixen les identitats polítiques col·lectives. En canvi, des de la perspectiva individualista i racionalista del liberalisme no es poden copsar les dinàmiques de la constitució de subjectes col·lectius ni el paper principal que tenen les passions i els antagonismes en aquest àmbit. Perquè en la tradició liberal, com és sabut, l'esfera de la política es redueix a un camp neutral d'interessos en competència, i la democràcia pressuposa identitats úniques, car el liberalisme és monocultural.

Des del paradigma liberal, la democràcia és concebuda com un instrument

d'optimització del mercat capitalista. Però aquesta manera de veure la democràcia exclou tota forma d'identitat política que no sigui la dels ciutadans o els grups com a mers agents portadors d'interessos egoistes i en inevitable conflicte entre si. Enfocament totalment insuficient si volem fer front als nous reptes i per assumir el pluralisme cultural que cada cop es reclama més en el món global².

Podríem dir que estem en una Segona Modernitat, que trenca els límits reduccionistes de la Primera Il·lustració per la qual el que era humà pràcticament equivalia a ser europeu, l'àmbit del polític coincidia amb l'àmbit estatal i el subjecte individual es corresponia al ciutadà. Aquesta Segona Modernitat que estem vivint es reflecteix en un procés de transformació de les categories de l'espai i del temps amb les quals construïm el nostre món. És el moment de plantejar-nos com aquesta universalitat espacial que ens desborda es pot traduir jurídicament i políticament.

Un paradigma radical, participatiu i pluralista significa que els subjectes de la política han de ser acceptats com a identitats plurals en si mateixes i el marc del qual participen ha de fer seu, a la vegada, el pluralisme cultural, a més del polític. Així mateix, considera que tota identitat humana és composta i híbrida, no única ni monolítica. El jo, en comptes de ser monocèntric i individualista, és policèntric i interactiu. No pot tenir, així, lleialtats exclusives i absolutes.

En definitiva, ens fa falta un nou paradigma que vagi més enllà del paradigma liberal per tal de poder abordar el tema de la governabilitat mundial des d'una concepció de la democràcia no circumscrita a les fronteres estatals; i d'altra banda, que ajudi a repensar i viure la democràcia des de la diversitat cultural i assumint sense por un pluralisme que també és cultural, a més d'ideològic.

De les democràcies nacionals a la democràcia global: un sistema de governació "glocal"

Globalitzar la democràcia, fent-la anar més enllà de l'àmbit dels estats no és un repte fàcil. Perquè aquesta democràcia funcioni adequadament és indispensable l'establiment d'una divisió i interconnexió de poders, competències i responsabilitats a diferents nivells. Això implica la configuració d'una estructura complexa, basada en la lògica del principi de subsidiarietat que permet un repartiment no sols de competències sinó també de sobirania entre els diversos ens i institucions.

I és evident que perquè aquest entramat funcioni, cal delimitar escrupolosament els àmbits de decisió (subestats, estatals, supraestats). De fet, s'haurien d'encaminar vers l'àmbit subestatal, en els seus diversos nivells, aquelles matèries la gestió i l'exercici de les quals permetin una implicació més directa de la ciutadania; en l'àmbit estatal caldria reservar aquells assumptes que afecten problemes i qüestions col·lectives que no superin els respectius àmbits territorials; finalment, en l'àmbit global, es reservarien aquells temes que necessitessin una mediació transnacional, atesa la interdependència i intercomunicació mundials.

D'altra banda, la constatació de la creixent interdependència (global-estatal, central-local, civil-política) entre els diferents àmbits d'intervenció exigeix la responsabilitat compartida d'actors de diferent naturalesa i amb possibilitats d'actuació també de diferent abast: sovint s'han de prendre decisions sobre problemes que desborden l'àmbit local i

poden afectar, fins i tot, a tota la humanitat. Per això, en el conjunt de múltiples xarxes de poder que haurien d'integrar l'ordre democràtic global esmentat, el paper d'organitzacions i d'institucions de naturalesa no directament política esdevé fonamental.

Perquè aquest entramat institucional, integrat també per d'altres actors socials, funcioni democràticament, cal que estigui articulat de forma que es produeixi una interconnexió de poders i competències a diferents nivells tant horitzontals com verticals. A cadascun dels nivells ha de quedar clar a qui es pot demanar comptes, atès que *el principi de responsabilitat és fonamental en tot ordre democràtic*, mentre que la irresponsabilitat perjudica tothom, però especialment els més dèbils. Per això, *són molt importants les regulacions legals, encara que aquestes no són suficients: cal fer passes en el camí vers l'Autoregulació* i, per tant, autolimitació, de persones i col·lectius, tenint com a punt de referència el *bé comú de tots, sense exclusions*.

En aquesta nova vertebració del poder polític, els individus podrien ser membres i participar en les diverses comunitats, l'activitat de les quals els pogués afectar i *accedir així a formes variades de participació*. En conseqüència, s'hauria d'establir un *concepte de ciutadania flexible, capaç de permetre als individus l'exercici de la seva condició de membres, alhora, de diverses comunitats polítiques, tant globals com més particulars*.

Anem vers una nova concepció del poder polític, com a forma molt més flexible d'organització, capaç d'articular relacions entre els diversos àmbits de poder (supraestatal, estatal, subestatal) que estableixen aliances d'una forma variable, en funció d'interessos concrets en cada moment, i de donar protagonisme a diversos tipus d'actors. Hem de construir un *sistema de governació "glocal"*, en el qual el que és global i el que és local no resultin excloents sinó més aviat siguin com les dues cares de la mateixa moneda. Cal submergir-se, doncs, en un procés dialèctic on es conjuguin els processos i les experiències locals (les del nostre entorn) amb les anàlisis i les incidències globals. *Si és democràtic un poder d'abast mundial ha d'ésser, a la vegada, descentralitzat i permeable a allò que és particular*.

Aquesta nova estructuració ens dona l'oportunitat de *reconèixer la diversitat i d'atorgar els instruments necessaris perquè els col·lectius ètnics, lingüístics, culturals, religiosos, les Nacions sense Estat, etc., puguin disposar d'un àmbit de poder propi suficientment representatiu*. Sols així es pot aconseguir una integració justa i plena d'aquests grups en el nou món que emergeix. Aquest seria, sens dubte, el millor antídoto contra nacionalismes excloents i sectaris i fonamentalismes de tota mena. I és en el marc d'aquestes noves formes d'organització política on poden conciliar-se l'autonomia de certes col·lectivitats humanes i l'interès general, alhora que compatibilitzar els principis d'autodeterminació i sobirania.

Pel que fa al principi de sobirania, convé apostar per una redefinició que permeti *passar de l'actual sobirania excloent de base territorial a una sobirania incloent*, basada en una visió pluralista que permeti mantenir la compatibilitat entre sistemes sobreposats i en constant interacció. És així com anirem construint *un món com una llar* (cosa, per cert, que també ho podem predicar de les nostres comunitats més properes).

El parany de construir un Estat mundial imperial

Però compte amb no caure en el parany de configurar un Estat mundial imperial. Això

seria nefast. De fet, amb la globalització tal com funciona des del punt de vista econòmic i amb *homogeneïtzació 'made in USA'* que s'està produint en el món cultural, l'àmbit polític és crucial si no volem fer el joc a l'imperialisme. I aquest perill, especialment després de l'11-S, és molt real.

No és una mena d'Estat supranacional el que hem de posar en marxa. Es tracta, doncs, d'evitar l'analogia amb la lògica política dels Estats-nació, entre altres coses perquè la lògica heretada de l'Europa del s. XVII (Tractat de Westfàlia) ha estat la del conflicte d'estats i, més en concret, dels seus interessos. No podem oblidar que una de les conseqüències dels estats sobirans és l'imperialisme dels més forts sobre els més dèbils, com malauradament la història ens ha demostrat.

La reestructuració cal que sigui, doncs, molt profunda. Cal un canvi de mentalitat i *fugir de mimetismes*. En altres paraules, *no podem reproduir les estructures dels estats a gran escala*. No es tracta d'això. És evident que la creació d'un govern mundial sense garanties democràtiques seria molt negatiu. Però també és un perill crear un govern mundial amb característiques semblants a les de les societats democràtiques actuals, perquè tal com està el món, és fer el joc a l'imperialisme. A més, si es vol ser conseqüent amb la democràcia, *aquest nou tipus de governació mundial no ha de substituir la "Raó d'Estat" particular per una altra de tipus universal, ni tan sols en nom d'una democràcia transnacional*²¹. Ara bé, el nou sistema de governació mundial *ha de ser veritable poder polític* i no, per tant, una mera Lliga o coalició d'estats.

El futur de l'Estat...

Tot fa pensar que ens estem enfrontant a una profunda crisi del model estatal tal com ha estat concebut fins ara, ja que se'ns mostra clarament insuficient per fer front als grans reptes que ens planteja la globalització: *vivim en formes d'organització política –els estats territorials– molt poc adequades a les necessitats d'organització de la societat contemporània i també molt poc aptes per a impulsar una globalització més humana*.

El futur dels Estats-nació tradicionals és certament incert. S'ha de tenir en compte que els actuals estats moderns van constituir, en el seu moment, una resposta institucional necessària davant de noves formes d'organització social sorgides després de l'Edat Mitjana. I en una situació de resituació semblant ens trobem ara. *Tot dependrà de la seva capacitat d'adaptació a les noves realitats.* És possible –i potser desitjable– que continuïn tenint un paper en el futur ordre global, encara que, de ben segur, hauran de configurar-se d'una forma molt diferent a l'actual.

El que és cert –tal com hem posat de manifest– és que *l'Estat s'afebleix com a estructura de sobirania i com a coordinador jeràrquic*. Cada cop és més inconcebible seguir posant en mans de l'Estat el dret a fer la guerra –dret aquest que per a molts estats representa encara el nucli de la seva sobirania–, ni cedir-los el dret de violar els Drets Humans. De fet, l'Estat-nació fou creat per protegir les nacions, però malauradament sovint ha sobrepassat aquest marc, i ha esdevingut cada cop més un instrument d'esclavitud d'altres nacions, i ha perdut així la seva legitimitat.

De totes maneres, és difícil de preveure quin futur espera a l'Estat. Això *dependrà de circumstàncies molt diverses*, com ara, l'evolució del procés de globalització, les diferents condicions internes i internacionals en què es troben els diversos estats i la seva pròpia

capacitat d'adaptació a les noves realitats. D'altra banda, cal tenir en compte que si bé en la nova economia global el poder dels estats ha sofert una profunda erosió (i aquests ja no tenen instruments eficients de regulació dels mercats i no controlen els canvis ni els fluxos del diner, la informació o les mercaderies) *encara mantenen una no menyspreable capacitat per regular els aspectes més fonamentals de la vida dels ciutadans i, en conseqüència, els seus aparells segueixen mantenint un gran poder en relació amb qüestions domèstiques.*

... i l'Estat del futur

Malgrat tot, no es pot negar que l'Estat-nació *encara conserva una no menyspreable capacitat de mobilització simbòlica*, ja que desperta sentiments d'identificació col·lectiva. Això explica que els estats es resistixin a reconèixer la pèrdua efectiva de la seva capacitat d'actuació i també l'afany d'algunes comunitats nacionals per aconseguir el seu propi Estat-nació sobirà, malgrat que avui és més un mite que mobilitza que un instrument d'intervenció. D'altra banda, en el moment actual en el qual hem iniciat el camí vers formes d'organització noves a escala mundial, *no seria lògic desaprofitar la rica experiència i els importants avenços aconseguits pels estats en l'àmbit de la integració social dels individus i les col·lectivitats.*

El que sí que ens aventurem a avançar és que precisament *allò que prevaldrà de l'Estat no serà la seva capacitat jeràrquica per actuar, sinó el seu potencial integrador, negociador i gestor*, d'altra banda, no gens menyspreable. Així, molt probablement, la seva funció principal consistirà a atorgar la legitimitat i assegurar la responsabilitat de les institucions i estructures polítiques tant transnacionals o supraestats, com subestats. I és evident que molt probablement *els estats tindran un paper important a l'hora de crear les condicions per fer efectiva la governabilitat internacional*, encara que l'epicentre d'un nou ordre no el constituïran ells, sinó més aviat les institucions transnacionals.

Tenint en compte que *l'era de la globalització és també l'era de la localització* i, en conseqüència, *l'era de la diversificació del poder*, és clar que *els estats no seran l'estructura central o nuclear del nou ordre mundial*, ampli i complex. De fet, ja no ho són. Cediran aquest protagonisme, d'una banda, a les institucions i els agents transnacionals (governamentals i no governamentals) i, de l'altra, a les regions, comunitats i entitats locals d'àmbit infraestatal o interestatal². Tal com hem esmentat, l'Estat-nació ha deixat de ser el protagonista en el món global i ha de compartir la seva capacitat de decisió amb altres actors i instàncies de caràcter transnacional.

Sembla, doncs, que els estats *hauran d'evolucionar vers models més flexibles, capaços d'integrar la pluralitat en el seu si i, a la vegada, de conviure i interactuar amb la pluralitat de fora*. Molt probablement seran *Estats amb sobirania o competències compartides, flexibles i interconnectades entre si, successives i escalonades en funció de les necessitats i dels nivells apropiats, segons el principi de subsidiarietat activa, que permeti passar de l'àmbit local al mundial, segons les necessitats.*

Repensar la ciutadania: el repte de viure identitats plurals i lleialtats compartides

Per tot el que hem dit, s'imposa *cercar un nou paradigma* que és exigít per unes

societats cada cop més plurals i interdependents i per subjectes d'identitats també més híbrides. Un paradigma que sigui útil per a afrontar la identitat d'un jo individual policèntric, modelat sota l'influx tant de l'autonomia individual com de la interdependència; i també per fer front a les identitats de comunitats nacionals heterogèniament construïdes, integrades en espais supranacionals.

Hem de tenir en compte que *la ciutadania no és cap essència, sinó una construcció social*. Per això, davant societats cada cop més plurals i en les quals el reconeixement de la diversitat és inherent al mateix pluralisme, es fa evident la *necessitat de repensar la ciutadania des de la identitat i la justícia*. En aquest sentit, ens cal avançar vers un *concepte de ciutadania que uneixi la racionalitat (universal) de la justícia i les seves exigències amb el sentiment de pertinença a una Comunitat i la participació en la seva construcció*²³. De fet, els individus haurien de ser capaços d'assumir la seva ciutadania i fer-se càrrec de les injustícies existents dins i fora de la pròpia Comunitat política i acceptar la seva responsabilitat, a fi d'articular des d'ella i amb les mediacions polítiques pertinents una *pràctica solidària eficaç*.

I podem veure avui la utilitat d'apostar per una *ciutadania oberta i flexible, que transcendeixi les diversitats i faciliti espais per al diàleg i l'entesa; una ciutadania que fomenti una democràcia de la diversitat*. I això, tenint en compte que *només podem viure com a ciutadans del món si en els àmbits més propers hem viscut el sentit de pertinença a una comunitat i ens hem implicat en la seva construcció*. No pots pretendre formar part d'una globalitat si abans no ets comunitat. I sempre ho ets en relació amb una col·lectivitat que et confereix la identitat. Cal viure, doncs, *la sana tensió entre identitat i globalitat i també recordar que perquè hi hagi diàleg intercultural i respecte a les diferències hi ha d'haver el reconeixement del dret a ser, a tenir una identitat pròpia*. Per tant, *parlar de cosmopolitisme no vol dir en cap cas no ser d'enlloc*. És una il·lusió perillosa imaginar la possibilitat d'una ciutadania cosmopolita que es basés, exclusivament, en una idea abstracta d'humanitat: *el govern democràtic requereix l'existència d'unitats menors en les quals la sobirania popular pugui exercitar-se*.

Caldria, doncs, avançar vers un *concepte de ciutadania que trenqués la lògica bipolar que contraposa identitat universal i particular* (fent que una subordini o anul·li l'altra), o que confronta la llibertat amb la lleialtat, l'individu amb la comunitat, la racionalitat amb la identitat. *Totes són possibles en una identitat híbrida, complexa, flexible, que les aixoplugui*.

Ens urgeix avançar vers un *concepte diferent, no homogeneïtzador, de la ciutadania democràtica i del tractament de la discriminació*. En aquest sentit, cal tenir present que el concepte de ciutadania clàssic està vinculat a la idea d'igualtat que es recolza en el principi d'universalitat (els particularismes van ser contemplats per la modernitat com formes de discriminació). Però són precisament aquestes polítiques d'universalisme, derivades de la concepció moderna de la ciutadania i impulsades per l'Estat-nació tradicional les que avui estan en crisi, atès que *actualment es reivindiquen polítiques de la diferència, anomenades també de reconeixement*.

I mentre que les polítiques d'universalisme posaven l'èmfasi en la igualtat de la dignitat i dels drets de tots els ciutadans, les polítiques de la diferència reclamen per la seva part –i sense que això vulgui dir negar l'anterior– el *reconeixement diferencial de la identitat de cada ciutadà, grup, cultura, nació*. D'aquesta manera, *avui la igualtat requereix afirmar, més que ignorar, les diferències grupals, evitant sempre, però, la discriminació*. I el

sistema dels drets no sols ha de tenir en compte la desigualtat de les condicions materials de vida, sinó també les diferències culturals i el tracte que reben, perquè aquí també s'hi troba implicada la justícia.

De tot això se'n deriva la possibilitat d'una ciutadania amb lleialtats múltiples, complexes, complementàries i compartides; una ciutadania cosmopolita en l'àmbit europeu i mundial, plurinacional en l'àmbit estatal i multicultural en l'àmbit nacional, essent la lleialtat fonamental aquesta primera, viscuda sempre des de la no-exclusió de cap persona individualment considerada ni de cap col·lectiu. Perquè podem pertànyer a diferents llocs i comunitats al mateix temps i per això podem parlar de pertinences múltiples. I la pertinença múltiple condueix a relacions més flexibles i, alhora que genera formes d'identitat més complexes, també dona lloc a fórmules de recepció i d'integració de l'altre, conciliant diferents tradicions. Així és possible reconèixer el pluralisme i la diversitat, la heterogeneïtat i la diferència i una multiplicitat de sobirania sense que hi hagi conflictes de lleialtat². Aquest és el gran repte del s. XXI si de veritat volem tenir un món en pau.

4. UN COMPROMÍS PER A LA DEMOCRATITZACIÓ DE LA SOCIETAT

Però amb tot això que hem esmentat no n'hi ha prou per governar la globalització i fer-la més humana. Perquè *la democràcia no pot quedar reduïda a un conjunt d'institucions i procediments i a una simple legitimitat formal. Implica també valors, principis, finalitats, objectius* encaminats a satisfer les necessitats i aspiracions dels ciutadans i a promoure les condicions de realització efectiva de la llibertat i la igualtat de persones i col·lectius, vetllant d'una forma especial pels més vulnerables. I tot això, valent-se de *la menor coerció possible*.

Parlar, doncs, de valors, de principis, etc., és tant com dir que *la governabilitat humana no ha de limitar-se a configurar el marc institucional bàsic de convivència, sinó que s'ha de preocupar també ajudar a l'efectiva democratització de les societats civils particulars i de la Societat civil global* que està emergint. *La democratització de la Societat civil s'ha de considerar com a premissa necessària i ineludible per a l'existència tant d'un Estat democràtic com d'un sistema de governació mundial i, alhora, com a motor de la seva democratització.*

No n'hi ha prou amb institucions democràtiques

És evident que la democràcia no pot quedar reduïda a la creació i al funcionament de les institucions públiques. Cal *recuperar l'ètica democràtica* i això afecta tant els ciutadans individualment considerats com els diferents col·lectius que integren la Societat civil dels diferents estats. En conseqüència, la democràcia ha d'estendre's a tot el variat conjunt d'ens i organitzacions que formen la dita societat i, a més, ha d'arrelar en les pràctiques i la manera de fer de la ciutadania. I, en aquest sentit, urgeix *introduir en la societat criteris morals* per tal que no es mogui només per criteris particularistes, sinó que tingui en compte la solidaritat, la justícia i l'acceptació de la diversitat, és a dir, criteris, en definitiva, socials.

Perquè, certament, un govern i una societat democràtica, tant a nivell particular com global, és incompatible amb l'existència de poderosos grups o organitzacions corporatives capaces de distorsionar sistemàticament els processos i les preses de decisió democràtiques, i condicionar així l'agenda política. Però també és del tot *incompatible amb una ciutadania apàtica i individualista que viu instal·lada en la cultura de la satisfacció, reclosa en la privacitat i, per tant, no implicada en la cosa pública*. Una democràcia no depèn només de

l'activitat dels governs i dels partits polítics, sinó també i molt primordialment, de la capacitat de la Societat civil, que permet superar l'individualisme i, fins i tot, actuar com a contrapoder, si cal.

Així, molts problemes del món actual no es poden canviar des del poder, ja que tenen una dimensió cultural molt forta, de manera que es necessita el consentiment d'una part important de la població. Per això és tan important *ajudar a vertebrar associativament el teixit social*, afavorint també el *desenvolupament d'associacions ciutadanes transnacionals* en matèries com Drets humans, medi ambient, pau, etc. Només així la democràcia pot arrelar i esdevenir *una democràcia substancial, viscuda*.

No n'hi ha prou amb construir una estructura democràtica mundial. És necessari estructurar una *Comunitat internacional* amb una *Societat civil mundial* democràtica.

I, pel que fa a les relacions entre estats, tot això va més enllà de la creació de normes jurídiques i procediments internacionals: cal *passar de la Societat Internacional, basada en la lògica dels estats i dels seus interessos, a la Comunitat internacional, que tingui com a subjecte tota la humanitat i el seu bé*, qüestió aquesta que corre paral·lela a la reivindicació dels anomenats *drets de la tercera generació*, entre ells el dret a la pau i al desenvolupament sostenible. I *això no pot esdevenir una realitat si no ens replantegem a fons el mateix model econòmic*, atès que la producció, distribució i explotació dels recursos haurien de ser també compatibles amb el procés democràtic.

I cal no tenir por de recordar que *ni l'Estat liberal ni el social* –i això sovint s'oblida– *han posat els fonaments sòlids d'un sistema polític just*. Entre altres raons perquè, en aquest darrer cas, el consumisme que està íntimament entrellaçat amb la posada en marxa d'aquest model –certament més equitatiu que l'anterior– el perverteix: el fa entrar en una dinàmica que nega la llibertat, la incapacita per a ser una llibertat responsable i, d'aquesta manera, ataca l'arrel mateixa de la democràcia.

Per tant, *cal anar més enllà d'ambdós models* i plantejar-se el que Diego Gracia anomena “un Estat real, basat en la democràcia real”²⁵. D'altra banda, no podem tampoc defugir una paradoxa que està a l'arrel mateixa de la democràcia representativa: *és el mateix model el que genera i sosté el desinterès dels ciutadans per l'àmbit públic*. Es tracta d'un *sistema incapaç de produir societat, de construir comunitat social, que és la matèria primera de la política*. Així, ens transformem en consumidors de democràcia en comptes de transformar-nos en els seus ciutadans constructors. I un consumidor és lleial al sistema sols quan li proporciona a ell beneficis.

En el marc de la globalització, més que per una justícia commutativa o distributiva, ens cal *apostar per una justícia social basada en la igualtat i la fraternitat de tots els éssers humans i en la universalitat dels seus drets essencials*²⁶, és a dir, *una justícia que pressuposa el compliment dels Drets Humans de tercera generació*, que ens urgeixen a viure i pensar d'una altra manera i tenen com a *valor clau la solidaritat*. Per això, des d'aquesta perspectiva hauríem de *començar a replantejar-nos la legitimitat dels sistemes democràtics i atrevir-nos a afirmar que cap d'ells no és legítim a menys que sigui capaç de tenir en compte els interessos de tots els afectats*.

Tal com dèiem en la presentació, *la gran revolució pendent és la “revolució cultural”*, en els valors que es concreten en formes i estils de vida. *No existeix cap possibilitat de transformació significativa si no és sobre la base d'una prèvia transformació cultural*²⁷ que no sols afavoreixi la *implicació social* i la participació, sinó també la convivència en el marc de societats pluriculturals i, per tant, des de l'*acceptació de la diversitat, ajudant a articular*

identitats flexibles i a construir imaginaris comuns.

Això és indispensable per posar en marxa un sistema “glocal” on es pugui governar des dels diversos centres de poder amb responsabilitats compartides, és a dir, amb coresponsabilitat. Sistema aquest que només és viable procedint a *reconstruir la democràcia des dels nivells subestats, llocs, per la seva part, més idonis per a la reconstrucció del subjecte polític i per aprofundir en una democràcia substancial, vital.* Perquè aquesta només pot arrelar i aprofundir-se des d'un interior compromès amb la col·lectivitat. Sense viure aquesta alteritat, és impossible.

Ens és, doncs, necessari un projecte de transformació radical, tant polític com cultural, de la societat en el seu conjunt. I també del sistema econòmic, generador de valors que moltes vegades van en un sentit contrari del que necessitaríem per portar a terme aquest projecte. I això, en el benentès que *la democràcia no hauria d'imposar-se uniformement* a totes les comunitats polítiques del món, ja que aquesta s'ha d'aconseguir per mitjà d'un procés que, per la seva pròpia naturalesa, implica *gradualitat i pot produir també resultats diferents.*

La democràcia és més important que l'Estat

Estem en una *etapa de transició vers formes d'organització noves, a escala planetària,* i hem de ser conscients que en la configuració del nou ordre mundial *la democràcia juga un paper més important que l'Estat,* encara que la realitat moltes vegades és la inversa. La globalització del mercat i de les tecnologies de la informació cal que vagi acompanyada d'una *globalització política, ètica i social, en la qual els valors democràtics tinguin un clar protagonisme.* Aquesta és l'única via si volem que la globalització beneficïi a tothom i que no sigui sols quantitativa, sinó bàsicament qualitativa: una globalització que s'assumeixi com *una nova manera d'“estar” en el món* i que impliqui, per tant, nous estils de vida.

Se'ns podrà dir que això és utòpic. No podem caure en la ingenuïtat de pensar que això és fàcil. Però el que sí és cert és que *no podem continuar gaire temps més en aquesta irracionalitat que viu el nostre món.* I en aquests moments estem davant d'una gran oportunitat històrica: *pensar i configurar el nostre món d'una forma menys miop, reduccionista i excloent del que hem fet fins ara.*

La globalització ens hi ajuda, tant pel fet de fer-nos evident la *interdependència* com perquè ha fet esclatar el *pluralisme de la diversitat* a desgrat de la homogeneïtzació que porta també implícita. *Repensar la democràcia en aquest moment històric es fer-ho des del pluralisme que té dues vessants: la pluralitat d'actors que han de concórrer en la governabilitat mundial* i que trenquen el marc estatal, i *la pluralitat de cultures* que ens demanen *viure la llibertat al servei de la inclusió social i la igualtat al servei de la diferència.* I això comporta clarament anar més enllà del model de democràcia representativa liberal. Siguem, doncs, valents i esperançats davant un futur que, en gran mesura, està a les nostres mans.

NOTES.

- ¹ Així, caldria posar en marxa quatre nous contractes socials (MAYOR ZARAGOZA, Federico, BINDÉ, Jérôme, *Un món nou*, Centre UNESCO de Catalunya, Barcelona 2000, p.27 i s.), pilars d'una nova democràcia internacional: un contracte social per eradicar la pobresa, un contracte natural per tal de conservar el medi ambient, un contracte cultural per aconseguir una educació per a tothom al llarg de tota la vida, i un contracte ètic que torni a donar sentit i perspectiva a l'aventura humana.
- ² COMÍN, Antoni, *Mounier: de todos no, de nadie*, a El Ciervo, Barcelona 2000, p. 18; i del mateix autor, *Tres variacions sobre un tema de Mounier. Teologia, Filosofia política, Economia*, Butlletí del Col·legi Oficial de Doctors i Llicenciats en Filosofia i Lletres i en Ciències de Catalunya, n. 7, Barcelona, tardor 2002, p. 28.
- ³ OLLER, M. Dolors, *Davant una democràcia de "baixa intensitat"*, Quaderns CJ, núm. 56, Barcelona 1994.
- ⁴ En aquest sentit, MOUFFE, Chantal, *Globalització i ciutadania democràtica*, Idees, n. 8, p. 143.
- ⁵ GORZ, André, *Misères du présent, richesse du possible*, París, Galilée, 1997, citat per MOUFFE, Chantal, art. cit. p.143-144.
- ⁶ En aquest sentit, GARCÍA-PELAYO, Manuel, *Idea de la política y otros escritos*, CEC, Madrid, 1983, p. 133.
- ⁷ CASTIÑEIRA, Àngel, *Los nuevos caminos de la solidaridad internacional. El papel de las ONG*, Anuario Estadístico Universal Deusto-ESADE, p 122-126.
- ⁸ JÁUREGUI, Gurutz, *La democracia planetaria*, Ediciones Nobel, Oviedo, 2000, p. 60.
- ⁹ Pensem que domini del territori de l'Estat era, fa només mig segle, el de l'economia anomenada "nacional" i que, precisament, un dels pilars fonamentals del poder de l'Estat capitalista modern ha estat el mercat nacional.
- ¹⁰ Creat el 17 de juliol de 1998 a Roma, ha entrat en vigor el dia 1 de juliol del 2002, malgrat no estar ratificat el seu Tractat de creació per estats tan importants com els Estats Units, la Xina, l'Índia, la majoria dels països àrabs i Israel, cosa que compromet la seva viabilitat.
- ¹¹ Citat per MÀRIA I SERRANO, Josep F., *La Globalització*, p. 54.
- ¹² ESTEFANÍA, Joaquín, *Contra el pensamiento único*, Taurus, Madrid, 1997, p. 26.
- ¹³ JÁUREGUI, Gurutz, *op. cit.* p. 54.
- ¹⁴ HABERMAS, Jürgen, *Más allá del Estado nacional*, Trotta, Madrid, 1997, p. 146.
- ¹⁵ Terminologia utilitzada per JÁUREGUI, Gurutz, *op. cit.* p. 54.
- ¹⁶ CHOMSKY, Noam, *El control de nuestras vidas*, Conferència dictada el 20 de febrer del 2000 al Kiva Auditorium, Albuquerque, New México.
- ¹⁷ Segons BECK, Ulrich, *¿Qué es la globalización?* Paidós, Barcelona, 1998, hi ha tres possibles models: 1) El model politicorealista, centrat en els estats i en la seva sobirania; això implica una política internacional basada no en consideracions morals sinó en interessos geopolítics i de relacions de poder. 2) El model internacionalista, amb els estats com a protagonistes essencials però que es deixen influir per organismes transnacionals, amb els quals busquen el consens, sobretot en matèria de Drets humans,

- encara que si és necessari els estats poden imposar el seu criteri 3) El model de democràcia cosmopolita de David Held (HELD, David, *Democracy and the Global Order*, Polity Press, Cambridge, 1995, 271-273). Aquest autor ha desenvolupat el que ell anomena una “democràcia cosmopolita” i suposa una reformulació de la idea Kantiana d’un ordre cosmopolita, adequat a la nova situació mundial i que pretén un desenvolupament paral·lel de la democràcia tant a escala interna com internacional.
- ¹⁸ BILBENY, Norbert, *Democracia para la diversidad*, Ariel, Barcelona 1999, p.131.
- ¹⁹ CORTINA, Adela, *Sociedad civil y democracia radical*, a ZAMORA, José A., (coord.). *Radicalizar la democracia*, Foro “Ignacio Ellacuría”, *Solidaridad y Cristianismo*, Ed. Verbo Divino, Estella 2001, p. 19 i següents.
- ²⁰ En aquest sentit, BILBENY, Norbert, *op. cit.* p. 123-131.
- ²¹ BILBENY, Norbert, *op. cit.* p. 138.
- ²² Per a Castells, els estats constituïran l’estructura institucional bàsica d’un nou ordre polític, convertint-se així en parts d’una xarxa més àmplia en la qual compartiran funcions tant en l’àmbit intern com extern (Manuel CASTELLS, *La era de la Información, Economía, sociedad y cultura*. Vol 2, El poder de la Identidad, Alianza, Madrid 1998, p. 334.
- ²³ CORTINA, Adela, *Ciudadanía social y multicultural*, a TEZANOS, José Félix (ed.), *La democracia post-liberal*, Edit. Sistema, Madrid, 1996, p. 131-143.
- ²⁴ Vegeu, en aquest sentit, CASTIÑEIRA, Àngel, *Ciudadanía e identidad en el contexto de la globalización*, en *Frontera. Pastoral misionera*, n. 17, València, gener-març 2001, p.35-49.
- ²⁵ GRACIA, Diego, *Introducción a la bioética*, El Búho, Bogotá, 1991, p.55, citat per ARANGUREN GONZALO, Luis Alfonso, *Educación en la reinención de la solidaridad*, Cuadernos Bakeaz, n. 22, Bilbao 1997, p 11.
- ²⁶ Vegeu SEBASTIÁN, Luis de, *La solidaridad*, Ariel, Barcelona, 1996, p. 22-23.
- ²⁷ ZUBERO, Imanol, *Movimientos sociales y alternativas de sociedad*, a ZAMORA, José A. (coord.), *op. cit.*, p. 99.
- © Cristianisme i Justícia Roger de Llúria 13 –08010 Barcelona T: 93 317 23 38 – Fax: 93 317 10 94 espinal@redestb.es
- www.fespinal.com novembre 2002